

Prof. Dr Ljubiša Despotović
Filozofski fakultet u N. Sadu
Srbija

KONCEPT SINTETIČKE NACIJE KAO PROIZVOD IDEOLOGIJE KONFESIONALNE DOMINACIJE U II SVETSKOM RATU NA PROSTORU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

SAŽETAK: Koncept stvaranja sintetičkih nacija na državno-pravnom prostoru Kraljevine Jugoslavije, doživeće svoju kulminaciju već u prvim danima sloma Kraljevine, formiranjem Nezavisne države Hrvatske i čitavom serijom ratnih zločina počinjenim za račun programa političke i verske dominacije jedne konfesije na ovim prostorima. U radu se nastoji pokazati iz kojih se programskih i ideoloških razloga otpočelo stvaranje novih nacionalnih identiteta, kao i za račun kojih i kakvih ciljeva. Koje je to posledice ostavilo kako na bilans ratnih zločina počinjenih u II svetskom ratu, kao i na uzroke i procese ratnih sukoba koji su se dogodili devedesetih godina nasilnim rušenjem ustavnog i državnog poretka SFRJ.

Ključne reči: Sintetičke nacije, konfesionalna dominacija, Vatikan, geopolitika, Jugoslavija.

Razbijanje Socijalističke federativne republike Jugoslavije bio je početak poslednje faze u konstituisanju **sintetičkih nacija** na ovom prostoru. Krvavi građanski rat koji je u sebi nužno nosio i religijsko-konfesionalnu dimenziju označiće samo surovi epilog jednog *geopolitičkog projekta* koji se vodi više od jednog i po veka unazad a koji u sebi sadrži ideju stvaranja sintetičkih nacija, čija će identitetska osnova biti *srpski jezik* prekomponovan i preimenovan *u neke druge lingvističke nazive, a vezivno tkivo novih nacija činiće konfesionalna komponenta organizovana i zamaskirana u novim državno -teritorijalnim tvorevinama nastalim na razvalinama dve Jugoslovenske države, Kraljevine Jugoslavije i SFRJ.*

Savremena politička sociologija poznaje tri modela stvaranja modernih nacionalnih država, od kojih su *organicistički i univerzalistički* predstavljali neku vrstu sada već klasičnih modela devetnaestovekovnog nastanka modernih nacionalnih država pa kao posledica toga i njima odgovarajućih nacionalnih identiteta." Na primeru francuskog i nemačkog modela, to će se moći objasniti na vrlo plastičan način. Francuska ideja nacionaliteta koja je nastala u procesu radikalnog rastakanja tzv. starog režima, fokusirala se na institucionalni i teritorijalni okvir države, sa snažnim naglaskom na političkom jedinstvu građanstva u narastanju, koje svoj nacionalni okvir postavlja u kontekst jednog zajedničkog političkog predstavništva, jednog zakona i istih političkih ustanova. (...) Nemački koncept, partikularistički po svom karakteru (suprotan građanskom principu univerzalizacije) i organicistički po suštini, podrazumevao je rasnu, kulturnu, jezičku i narodnosnu zajednicu, kao jedan vid etnokulturnog jedinstva, zaokružen teritorijalnim i državnim okvirom." (Lj. Despotović, 2003, 41.) Koncept sintetičke nacije nešto je specifičniji i vremenski se situira u dvadeseti vek, i to uglavnom na prostorima srednjeevropskih a naročito balkanskih naroda i država. Za razliku od navedena dva modela koji su kao svoju prethodnicu imali i snažan proces svoje *protonacionalne samoidentifikacije* i modeliranja, kod modela **sintetičke nacije**, glavni nacionalni konstituensi bili su smešteni u religijsko -konfesionalnu i lingvističku sferu, kao i strane - spoljnopolitičke faktore. *Formiranje novih nacionalnih identiteta bilo je kombinacija koliko autohtonih težnji etnički još uvek nedovoljno izdiferenciranih entniciteta, još i više, političkih projekata velikih geopolitičkih faktora koji su u svoje ekspanzionističke planove uključivali i stvaranje novih sintetičkih nacionalnih identiteta igrajući na kartu regionalnih razlika, konfesionalne netrpeljivosti i onoga što je S. Frojd u psihološkom smislu označavao kao " narcizam malih razlika".*

"Hrvatska ideja jugoslovenstva i po poreklu i po prirodi je drugačija od srpske. Njenu pojavu su obeležile tri ličnosti iz tri različita doba. Pavle Riter Vitezović, Ljudevit Gaj i Josip Juraj Štrossmayer. Ova trojica istaknutih Hrvata su po poreklu bili Nemci i njihova ideja jugoslovenstva vezana je za političke interese Austrijske Monarhije(...) A što se tiče jezika, sve do pojave ilirskog pokreta u Austrijskoj carevini pod hrvatskim jezikom smatralo se samo kajkavsko narečje. Na tom narečju i negovali su Hrvati svoju književnost. U službenoj Austriji, ilirsko narečje, tj. štokavski, smatrano je srpskim narečjem. Tim imenom nazivan je na primer, i jezik Dositeja Obradovića." (P. Milosavljević, 2007, 15.) "Da bi dokazao da su Hrvati jezik preuzeli od Srba i da nije obrnuto, Ruvarac je sabrao brojne podatke, posebno one sa hrvatske strane. O tome je napisao dokumentovanu i uverljivu studiju, koja ima trajnu naučnu vrednost. Kao krunski dokaz da su Hrvati preuzeli jezik kojim govore od Srba, Ruvarac je naveo izjavu Ljudevita Gaja, koji je taj jezik i uzeo za Danicu ilirsku i Novine. Gaj je u Danici u broju 31. za 1846. godinu, između ostalog, napisao da "...sav svet zna i priznaje, da smo mi književnost ilirsku podigli; nu nama još niti izdaleka nije na um palo ikada tvrditi, da to nije srpski već ilirski jezik; ponosimo se i hvalimo Bogu velikomu, što mi Hrvati s braćom Srbima sada jedan književni jezik imamo." (D. Ruvarac, 1997, XIV). Ove činjenice potvrđuju kompletnu lingvističku nauku tadašnje Evrope na čelu sa Avgustom L. Šlecerom i Johanom K. Adelungom, smatrajući pritom jezik kao osnovno i bazično obeležje jedne nacije. U istom duhu će i francuski naučnik Ami Bue u svom četvorotomnom delu u kojem se između ostalog bavi i etničkom kartom Balkana, za Hrvate reći da su " zbog siromaštva svoje književnosti i neredovnosti jezika ostali bez posebne književnosti i zbog toga bili prisiljeni da se približe Srbima. Prihvatili su njihove osobine (caracteres - osobine, izraz, pismo), do te mere da su im predložili da se s njima ujedine pod banalnim nazivom Ilira. Ovaj je podmukli predlog bio sračunat da izazove nestajanje srpske nacionalnosti, pa su ga Srbi odbili" (cit. prema. M. Ekmečić, 2002. 111.)

Za razliku od *suverene nacije* koja se stvarala na prirodan način tokom dužeg vremenskog perioda, i na etničkim teritorijalnim celinama na kojima je vekovima obitavala, kao i na osnovama jednog jezičkog identiteta, kulture, nacionalne svesti, i nacionalne države kao izraza njene pune suverenosti, *sintetičke nacije* su stvarane pod presudnom ulogom vladajućih elita okupljanjem delova različitih naroda, ili različitih verskih identiteta istog naroda, stvarajući i gradeći veštačku svest o pripadanju jednoj zajednici, i novoformiranoj državnoj jedinici. "Bitna razlika između suverene i sintetičke nacije je u tome što se ova poslednja može izmisliti i u kratkom političkom postupku uvesti u život, a suverena nacija je stvarana nesvesnim socijalnim procesima koji su trajali više vekova." (M. Ekmečić, 2002, 52.) Takvih procesa je bilo na prostorima Istočne i Srednje Evrope, a naročito na prostoru Balkana. Savremeni procesi *evropske regionalizacije* takođe su na tragu stvaranja sintetičkih nacija, forsirajući formiranje malih državnica, na bazi *regionalnih identiteta*, osobito u zemljama zahvaćenim tranzicijom. "Ovoj metodi i američkoj politici zahtevanja ljudskih prava zajednički je izgovor, a ne rezultat. Nesrazmerno radikalnije nego što Vašington misli, nemački program cilja na totalno ukidanje granica između evropskih država koje se komadaju u secesionističkim ratovima, usitnjuju i koje treba pokoriti u stanju slabosti." (V .F. Goldendah, H- R Minov, 2003, 10.)

Transcendiranje granica postojećih država, i regionalno povezivanje nema za cilj samo ekonomsko ukрупnjavanje i bolju cirkulaciju roba, ljudi i kapitala, već je praćeno snažnim procesima desegmentacije nacionalnih država, čineći postojeće granice poroznim, dok jednog dana ne budu zamenjene novim koje treba da odslikaju neke nove geopolitičke tvorevine. "Projekat DKMT (Dunav-Kriš- Moriš -Tisa, napomena Lj. D.) vezuje se u nekim aspektima za slabljenje nacionalnih suvereniteta...ukratko, istražuju se transverzalne nadnacionalne veze." (A. Trud. 2007. 16.) Tako bi AP. Vojvodina na primer, trebala da postepeno preraste u novu - staru predtrianonsku političko-državnu strukturu uz snažne procese izgradnje vojvođanske identitetske podloge. " U današnjim projektima stvaranje ujedinjene Evrope regija, a ne Evrope suverenih nacija, ostvariće se na najbolji način ideologija sintetizovanja veštačkih nacija." (M. Ekmečić. 2002, 53.)

Koncept sintetičkih nacija krenuo je kao kolateralni projekat jednog drugog plana nacionalnog preuređenja balkansko slovenskih prostora, kada se 1844 godine u Francuskoj pojavio spis "*Nade Italije*", italijanskog istoričara i rimokatoličkog geopolitičara **Čezara Balboa** koji je u sebi sadržavao plan velikog ujedinjenja Italije. Tada je u sklopu tog plana kao teritorijalna nadoknada za

ustupljene teritorije novoj Italiji (Lombardija i Venecija), Austrougarska trebala da dobije teritorijalno proširenje na Balkanu. U tom planu sadržano je više geopolitičkih aspekata, a za naš rad je najvažniji onaj koji *predviđa stvaranje malih slovenskih državica pod germanskim i rimokatoličkim uticajem a koje trebaju da budu odvojene od mogućeg Ruskog civilizacijskog i političkog uticaja*. Smatrajući da su slovenski narodi na nižem civilizacijskom stupnju, i da je stoga opravdano staviti ih pod civilizacijski, konfesionalni ali i državno politički nadzor, sprečavajući istovremeno neželjeni rusko-pravoslavni prodor na Balkan. Ti tzv. argumenti će se potezati svaki put u istoriji kada je potrebno stvari prelomiti na stranu srpskih protivnika. **U tome će kao po pravilu Rimokatolička crkva biti njihov najveći i pouzdan saveznik**. Tako je bilo i prilikom razbijanja Kraljevine Jugoslavije, ali i pri dramatičnim događajima sredinom 1943 godine kada se lomila saveznička podrška na ratištu Jugoslavije, osobito ona koja je trebala da prikrije stravične zločine NDH i hrvatskoj strani pomogne da bez većih poteškoća pređe na stranu pobjednika. "Potpredsednik kraljevske vlade u Londonu, zamenik Vlatka Mačeka u HSS, dr Juraj Krnjević ubeđivao je Engleze , a Pavelić poglavnik Nezavisne Države Hrvatske, Nemce da su Hrvati nosioci "zapadne civilizacije", a Srbi "istočnjački varvari", "rusofili", "boljševici", što je u datim okolnostima imalo političku težinu(...) Krajem marta 1943. kada je razmatrana mogućnost iskrcavanja saveznika na Jadranu, Krnjević je uputio vođstvu HSS-a u zemlji sledeću direktivu: "Opovrgnuti izdaju i iznositi protivne činjenice... Njegovati vezu sa Vatikanom. Mi smo u srdačnim odnosima sa papinim izaslanikom i sa predstavnicima katoličke crkve u Londonu." Zahtevao je, nadalje, da se "po svaku cenu" zadrži granica na Drini. Američki nadbiskup Spelman bio je uključen u hrvatsku politiku i odlučno je zagovarao potrebu stvaranja federacije katoličkih država, kako bi se obezbedile čvrste pozicije katoličanstva prema Istoku. Prilikom posete Vatikanu, i prijema kod pape Pija XII, založio se za spasavanje hrvatske države. Jugoslaviju je označio kao najveću opasnost." (S. Avramov, 1998, 102-103) Italijanski istoričar i politikolog Marko Aurelije Raveli takođe ističe nečasnu ulogu Vatikana u spasavanju nacifašističkih ratnih zločinaca, u njihovoj nameri da izbegnu ruci pravde. "Na kraju drugog svetskog rata Rimaska crkva, voljom pape Pačelija, žrtvovala se u silnoj humanitarnoj aktivnosti koja je poprimila jednu naročitu karakteristiku: obuhvatala je pomoć i zaštitu poraženih nacifašističkih bjegunaca, Angažovanje Svete stolice u ovoj naročitoj humanitarnoj aktivnosti bilo je toliko da će Vatikan biti nazvan " najvećom organizacijom uključenom u ilegalno prebacivanje emigranata zločinaca" (M. Aurelio Raveli, 2003, 313)

Ovaj projekat snažno je prihvaćen od strane Rimokatoličke crkve i njegovog političkog središta u Vatikanu. "Vatikan ni danas nije odustao od svog cilja da stvori jedinstven katolički poredak u svetu." (S. Avramov 1998, 119.) On će se na strpljiv način nadograđivati sve do naših dana ali je najteže posledice imao u drugom svetskom ratu i devedesetih godina prilikom građanskog rata u Jugoslaviji. *Sadržaj ovog projekta činilo je i čini, više oblika političko konfesionalnog delovanja. Od podsticanja lingvističke otimačine i prevare, perfidnog delovanja u okviru koncepta tzv. katoličkog civilnog društva, prozelitizma, unijaćenja, pa i otvorene podrške zločinačkim akcijama hrvatskih ustaša u II svetskom ratu i tuđmanovom režimu početkom devedesetih*. Osobito je zanimljiva ona delatnost Rimokatoličke crkve koja je bila zaodnuta formom civilnog društva. Pod nazivom **Katolička akcija**, organizovan je kontinuiran rad u segmentima stvaranja novog identiteta, umrežavajući gotovo sve socijalne slojeve društva u mrežu katoličkih organizacija i pokreta, a sve u cilju nacionalne i verske homogenizacije. Ova delatnost Rimske crkve osobito je bila izražena u okrilju onih zemalja koje nisu doživljavane kao katoličke. Takvom se smatrala i Kraljevina Jugoslavija. Crkvena organizacija - **katolička akcija** je u okviru svakog rimokatoličkog naroda predstavljala značajniji politički faktor nego bilo koja politička stranka u njemu." Katolička akcija se naročito nameće kao vodeća ustanova hrvatskog naroda posle diktature 1929 pod ideološkim vođstvom Johana (Ivana) Merca, sina nemačkog doseljenika u Topolu, kraj Banja Luke. Danas je kandidat za papsku beatifikaciju. Od 1936. nadbiskup Alojzije Stepinac, je stvorio Čistu katoličku akciju u kojoj su odstranjena lica i uticaji sekularnih katoličkih stvaralaca. Ta je organizacija prekinula saradnju sa Hrvatskom seljačkom strankom braće Radića i zahtevala saradnju samo sa fašističkom emigracijom oko Ante Pavelića u Italiji." (M. Ekmečić 2002, 88). "Uz to , ustaše Ante Pavelića borile su se za "Veliku Hrvatsku", a podržavala ih je Italija gde su od dvadesetih godina, imali kampove za obuku. Oslanjajući se na istorijsko pravo i teoriju Ante Starčevića (1823-1896) o rasnoj superiornosti, Ante Pavelić i njegovi revnosni saradnici želeli su da ujedine Hrvatsku s Bosnom i Hercegovinom te sa Sremom do Zemuna predgrađa Beograda." (A. Trud, 2007.33.) "Čista katolička akcija je programski izričito zahtevala odbacivanje

jugoslovenske ideje i prihvatanje "revolucionarnog pokreta" ustaške emigracije Ante Pavelića. Drugim rečima hrvatska Katolička akcija je 1936. uradila ono što se ranije desilo sa italijanskom - prihvatila je fašizam kao politički okvir svoje borbe." (M. Ekmečić, 2002, 394.)

Politika stvaranja sintetičkih nacija praktikovala se i u Bosni i Hercegovini. Raznorodan, verski i etnički izdelfjen, bez jasne i čvrste identitetske osnove, ovaj prostor bio je pravi Eldorado za eksperimente in vivo i stvaranje sintetičkih nacionalnih identiteta. Politika habzburške imperijalne svesti, nametala je potrebu pripajanja ovih prostora carevini. To je najlakše bilo ostvariti politikom stvaranja novih sintetičkih identiteta, ne prezajući pritom od korišćenja svih raspoloživih sredstava. Istorijski falsifikati, nasilna edukacija, nametnuta konfesija, aneksija teritorije, zabrane, hapšenja i sl."U ovim opštim naporima da okupirane zemlje nađu svoje mesto u habzburškoj Srednjoj Evropi nalazi se i politika stvaranja sintetičkih nacija. Nacionalni pokreti su od 1882 do 1902. bili zabranjeni i celo društvo stavljeno u školu da nauči bosanski etnički identitet." (M. Ekmečić, 2002, 152.)

U II svetskom ratu ove će se politike kondezovati u najcrnjim scenarijima koji će za posledicu imati stravične ratne zločine, i pokolje stanovništva. Sukobi novih još nedovoljno ukorenjenih identiteta biće takođe osnova zločina počinjenih i devedesetih godina u bivšoj SFRJ. Za poslednji jedan vek, muslimansko stanovništvo u Bosni i Hercegovini menjalo je nazive svog identiteta više od devet puta. **U nameri da proširi i učvrsti svoj konfesionalni ali i politički uticaj Vatikan je učinio sve da se na prostoru raskomadane Kraljevine Jugoslavije formira Nezavisna država Hrvatska, kao fašistička tvorevina, koja je trebala da zaokruži kako u državno- pravnom i političkom tako i u religijsko - konfesionalnom smislu dominaciju rimokatolicizma na prostorima Zapadnog Balkana.**" Glavni razlog za pobunu (misli se na Srbe u Bosni i Hercegovini, prim. LJ. D.) 1941 jeste pokušaj katoličke crkve da na reci Drini učvrsti granicu svoje civilizacije (...) Ta hrvatska političko- religiozna borba poprima istinski divlje aspekte, po tome što se ustaše upuštaju u osvete i represalije koje se mogu uporediti samo sa najopskurnijim vremenima srednjeg veka. Nisu sile osovine stvorile hrvatsku državu 1941. nego katolička crkva preko njih." (isto, 377-378.)

Okupaciona italijanska vojska stalno je obaveštavala svoje političko rukovodstvo u Rimu o teškim zločinima i masovnim likvidacijama srpskog stanovništva u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Zverstva koja su ustaše činile pritom, zgražavala su takođe i nemačke vojne komandante, a svirepost pojedinih likvidacija nije bila do tada zabeležena. *Krvavi ustaški pir ne bi uzeo takve razmere da iza svega toga nije stajala jasna politika Vatikana, koja je po svom radikalizmu, prevazilazila i naj okrutnije okupacione planove i ciljeve nemačkih i italijanskih vojski.* "Italijanska vojska je bila stalno obaveštavana o zločinima na srpskim stanovništvom po Hercegovini. Početkom septembra 1941. preneseno je da su ustaše (Hrvati i muslimani) oko Gacka pobili 1200 pravoslavnih, oko Nevesinja oko 860, a po selima prema Sarajevu oko hiljadu ljudi. Navodno je i nemačka vojska bila zgađena na te izlive varvarstva. Saznali su i za vest ustaškog Glavnog stana u Zagrebu da se od kraja avgusta do 6. septembra mora završiti potpuna likvidacija srpskog stanovništva, da mu se oduzmu kuće, stoka, imovina i "predaju u vlasništvo porodica muslimanskih ili hrvatskih.""(isto, 378.)U zločinima često prednjače rimokatolički sveštenici, ne samo u podsticanju na njega već su česti primeri da i sami u njima učestvuju. Italijanski vojni izveštaji to nedvosmisleno potvrđuju. "Italijanske vlasti su od početka izveštavale da je hrvatsko nasilje osnovano na religijskoj osnovi, da deo katoličkih sveštenika učestvuje u noćnim orgijama ubijanja. U tom pogledu su pominjali kninskog fratra Vjekoslava Šimića." (isto, 399.)

Ohrabivanje zločina vršeno je i politikom tzv. oprosta greha, dok je visoki rimokatolički kler na sve izveštaje italijanske vojske o pokoljima stanovništva reagovao umirivanjem katoličke savesti svojih bojovnika. "Italijani su izveštavali da je cela crkva angažovana oko konverzije pravoslavnih i Jevreja u katoličanstvo, iako je bilo jasno da se radi o nasilju. Sarajevski nadbiskup je tražio da se taksa za prijavu menjanja vere smanji od 500 na 50 kuna. Ono što je ostalo van zamerke to je praksa oslobađanja greha zločinaca od strane lokalnog sveštenika. Ubice koji su celi dan bacali žene i decu u jamu u Šurmancima je lokalni sveštenik poslao mostarskom biskupu za oprost greha, što je on odmah i uradio. Posledica je da običan svet, u duši već otrovan propovedima, zločin ne doživljava kao veliki prestup i pri svemu ostaje samo osnovni napor da se on što pre zaboravi. Sarajevski nadbiskup je objavio članak da za gonjenje Srba odgovornost preuzimaju političari, a katolička savest ostaje mirna." (isto, 405).

U evropskoj historiografiji a osobito onoj sa ovih prostora malo je pisano o ulozi Rimokatoličke crkve u podršci fašističkoj i nacističkoj ideologiji. A čini mi se još manje o podršci Vatikana lokalnim fašističkim tvorevinama kakva je nedvosmisleno bila i NDH. Čak je po svedočenju bosanskog franjevca Marka Oršolića to ostala karakteristika i čitavih šest decenija posle II svetskog rata. Izostala je jasna i direktna osuda Rimokatoličke crkve ove dve zločinačke ideologije, i njihovih političko vojnih eksponenata na terenu istorije, a naročito ograda o politiku same Rimske kurije koja je podržavala i aktivno saradivala sa njima. On konstatuje, " pred njihovim očima su fašisti i njihovi domaći epigoni iskorenjivali Jevreje i Rome (nearijevce), te Srbe i antifašiste. Vjerski autoriteti nisu se dovoljno tome suprotstavljali kad je to bilo aktuelno, a nisu se ni poslije šezdeset godina na pravi način pokajali za te svoje, po čovečanstvo pogubne propuste." (M. Oršolić, 206,13.) Ova po istorijsku nauku odviše opskurna tema ostala je neobrađena i po rečima M. Ekmečića i zbog toga što je to još uvek tema koja se ima smatrati suviše delikatnom i zbog koje se ne smeju dirati osinjaci zbog kojih se kasnije mirno ne spava.

"Kada je 1941. proglašeno stvaranje Nezavisne Države Hrvatske, na nju je bilo utrošeno više istorijske energije srednjeevropskog katoličanstva, nego napora hrvatskog naroda koji je mogao ponuditi za tako veliki zadatak samo ograničene uloge. Ta je država stvarana po strateškim načelima katoličke ideologije u razdoblju između okupacije 1878. i izbijanja rata 1914. Četiri bitna faktora su angažovana u izgradnji te države - katolička crkva, nemački nacizam, italijanski fašizam i hrvatski katolički pokret. Ovaj poslednji je bio jedna vrsta evropskog fašizma, koji je strčao u opštoj tipologiji fašizma po tome što je počivao više na učenju katoličke ideologije, nego fašističkih teorija." (M. Ekmečić,2002, 383.) Nemačka a osobito italijanska vojna prepiska i dokumentacija prepuna je konstatacija koje potvrđuju gore navedene ocene i stavove. *U tim vojnim dokumentima jasno se prepoznaje suština u kojoj je naglašena namera o stvaranju jedne nove sintetičke nacije i njoj primerene državno-konfesionalne celine, koja je imala za cilj versko i nacionalno istrebljenje srpskog stanovništva.* " U celoj italijanskoj prepisci provejava ubeđenje da je stvorena jedna katolička hrvatska država, koja od početka želi da stabilizuje svoje postojanje putem dosledne politike istrebljenja pravoslavne hrišćanske zajednice i Jevreja." (isto,391.).

Bez političkog i organizacionog delovanja tzv. **čiste katoličke akcije** nije moguće objasniti tako žestoko i duboko ukorenjivanje fašizma u hrvatskom narodu. Nemački naučnik Aleksandar Jakir je na primeru analize rada ove organizacije u Splitskoj dijaezi, na vrlo transparentan način pokazao njeno delovanje. *Preko devedeset pet posto stanovništva koje je pokrivala ova biskupija bilo je umreženo u razne forme tzv. katoličkog civilnog organizovanja i delovanja. Jaka verska, nacionalna i politička propaganda zaodenuća je u nevinu formu civilnog organizovanja. Na stotine verskih udruženja i organizacija pokrivalo je sve slojeve stanovništva aktivno ga usmeravajući ka odabranim ciljevima delovanja.*"Ako bi se uzelo u obzir samo društveno aktivno odraslo stanovništvo, onda se mora zaključiti da je tu bio uvršćen bezmalo celi narod. Starešinstvo Katoličke akcije čini viša i niža jerarhija. Iako ona ima u Rimu jedan središnji odbor sa generalnim sekretarom, starešina je sam rimski papa." (isto, 393) Versko-konfesionalni fanatizam zaodenuć u nacionalno ruho pustio je duboko korenje, i fanatizovao tzv. obični svet do te mere da se on već na prvi mig svojih duhovnih pastira upustio u krvavi pir preduhitivši u svojim izlivima zločinačke mržnje i vojne formacije tek formirane NDH."Genocid 1941. ne vrše ljudi u uniformama, nego komšije u svojim verskim udruženjima. Oni će tek kasnije prelaziti u dobrovoljačke ustaške jedinice." (isto, 394).

Ustaška ideologija podastra snažnom podrškom rimokatoličkog klera u Hrvatskoj poprimila je razmere opšte prihvaćene politike kako od strane hrvatskog naroda tako i od strane nižeg sveštenstva. Masovnost, i revnost u njenom sprovođenju nije dovođena u pitanje ni činjenicom da je za realizaciju njenih ciljeva trebalo počiniti zločine genocida i etnocida nad čitavim narodima (Srbi, Jevreji i Romi). "Nezavisnu državu Hrvatsku prihvatila je apsolutna većina hrvatskog naroda i rimokatoličko sveštenstvo predvođeno nadbiskupima i biskupima. Nadbiskup zagrebački Alojzije Stepinac poručio je svom podređenom sveštenstvu da se spremno odazove "uzvišenom radu oko čuvanja i unapređenja Nezavisne države Hrvatske". Njegove instrukcije najbolje je objasnio sveštenik Mato Moguš iz Udbine riječima kako je sveštenstvo do tih dana radilo za rimokatoličanstvo molitvenikom i krstom a od tada puškom i revolverom. Zavjet nadbiskupov je izvršavalo više od 1000. rimokatoličkih sveštenika na razne načine, od običnih koljača do

komandanata koncentracijskih logora. Tako je Rimokatolička crkva direktno odgovorna za ono što se dešavalo u hrvatskoj državi. Optužba dobija na značaju kada se zna da nijedan rimokatolički sveštenik za sve vreme rata nije javno protestovao protiv zločina nad Srbima i Jevrejima." (V. Č. Mišina,2002.167.)

Kao jedan od naj značajnih faktora unutrašnjeg slabljenja Kraljevine Jugoslavije pa i njene vojne moći može se označiti Katolička akcija. Ona će godinama pred rat slabiti njeno vojnu moć, a već u prvim danima rata i otvoreno voditi pobunu i vojna dejstva protiv Kraljevske Vojske. "Katolička akcija, ili bolje reći ona koju je 1936. nadbiskup Stepinac vezao za ustaški pokret, odigrala je vrlo značajnu ulogu u raspadu jugoslovenske države i njene armije. Slom iznutra je doveo do paralize i jugoslovensku politiku i njenu vojnu moć(...) Pobunu protiv jugoslovenske vojske 6. aprila vode katolički sveštenici(...) Sukob sa jugoslovenskom vojskom se nastavio u obračunavanje sa srpskim narodom."(M. Ekmečić 2002, 394-395) *Razmere i žestinu tog sukoba nisu mogle da tolerišu ni lokalne fašističke okupacione vlasti. Italijanska druga armija je intervenisala kod ustaških vlasti da se smanji radikalizam prema Srbima, na šta je Hrvatski poslanik u Rimu Stjepo Perić uložio diplomatski protest italijanskom ministarstvu spoljnih poslova.* "Izveštaje je ispunio potvrdama iz ranijeg saznanja da se u hrvatskoj državi ne vodi nikakva politika kako je ona uobičajena, nego da je ustaški pokret jedan režim otvorenog religioznog nasilja. Pavelić mu je odlučno rekao je preveravanje pravoslavnih "fundamentalna tačka njegovog programa i da u njegov uspeh ulaže zaslepljenu veru koja ne trpi prigovora i odlaganja". Pjetromarki je mislio da je već četvrt miliona pravoslavnih prevedeno na katoličanstvo, ali da se radi o ljudima koje su komšije izmrcvarile terorom i koji su pristajali na promenu vere radi spasavanja života dece." (isto,405)

"Etničkovjerski pokolj koji je pokrenula ustaška diktatura - "Isusovo društvo hrvatskog nacionalizma" - u aprilu i maju 1941 . predstavlja samo početak onoga što će se dešavati sljedeće četiri godine. I ma koliko da su grozna zvjerstva Hitlerovih nacista nad Jevrejima i stanovništvom okupiranih teritorija, genocid koji su izvršile ustaše u Hrvatskoj pokazaće da kod ljudskih izopačenosti stalno postoji i nešto još gore. " (M. Aurelio Raveli, 1999, 41.)"Od ubijanja nisu bila pošteđena ni deca. Bila su ubijana na različite načine, bez obzira na doba života - u kolevkama, nabijana na bajonete, noževima , sekirama, spaljivana u domovima, crkvama i krematorijumu u Jasenovcu, bacana u jame, reke i bunare,trovana cijanidom, sodom ili ostavljena da umru od gladi, žeđi, iscrpljenosti i hladnoće. Pojedini katolički sveštenici nalazili su opravdanje za takve postupke, tvrdeći da je katolička doktrina dozvoljavala ubijanje i prevođenje dece u katoličanstvo. Dionisije Juričev, katolički sveštenik, izjavio je juna 1941. godine da nije greh ubiti dete od sedam godina ako je ono predstavljalo opasnost po ustašku vlast. Svu decu, pa čak i onu u kolevci, trebalo je uništiti ako su bila protiv ustaša, govorio je Juričev." (D. R. Živojinović,2007. 19.) *Da se ovde ne radi o pukom zastranjivanju pojedinih katoličkih sveštenika, govori i činjenica da je u protestima Rimokatoličkih biskupa Jugoslavije 1945 , naveden velikih broj političkih likvidacija koja je u poslednjim danima rata i neposredno nakon oslobođenja, učinila tzv. nova vlast u procesima brzog presuđivanja za učinjene ratne zločine. Ono što posebno pada u oči jeste da se u biskupskom protestu gotovo ni na jedan eksplicitan način ne govori o njihovoj krivici za učinjene zločine, već se oni minimiziraju i svode na pojedinačne slučajeve. Pa čak i tada nema jasne osude tih zločina, već se u protestu ističe kako sudski procesi nisu bili pravno ni politički validni i kako su dotičnim sveštenicima prekršena osnovna ljudska prava na pravedno suđenje.* "Ponajprije nas, predragi vjernici rastužuje i zabrinjuje, bolna i strašna sudbina mnogih svećenika, pastira vaših duša. Već za vrijeme rata velik je broj svećenika poginuo, ne toliko u samim ratnim borbama, koliko više uslijed osuda sadanjih vojnih i građanskih vlasti(...) Tko može dokazati da su toliki na smrt osuđeni katolički svećenici uistinu zločinci, koji zaslužuju smrtnu osudu? Zar su, oni svi bili koljači? (...) Nespojivo je naime s naravnim kršćanskim osjećajem pravde, koji je vrlo budan i u našim vjernicima, da se izriče smrtna osuda zato, što je netko drugog političkog mišljenja, a nije inače počinio nijednog drugog zlodjela." (I. Mužić, 2003.303).

Ovakvo delovanje Rimokatoličke crkve ostalo je konstanta i nakon II svetskog rata. Početkom devedesetih kada su otpočeli procesi poslednje faze razbijanja i razgradnje SFRJ, opet će u prvom planu biti interesi Vatikana i Hrvatske koja će se ponovo pokazati kao udarna pesnica za ostvarivanje geopolitičkih i konfesionalnih ciljeva Rimske kurije. Vatikan je prednjačio u trci za najbrže priznanje nezavisnosti Hrvatske, kao što je pre toga snažno podsticao i podržavao

SR.Nemačku i SAD da odlučnije krenu sa procesima cepanja i razaranja državnog i teritorijalnog tkiva SFRJ. " Vatikan je zahtevao i nešto više od toga, zahtevao je izdvajanje iz Jugoslavije katoličkih delova, odnosno razaranja zemlje, u kojoj je decenijama video glavnu prepreku svojim prozelitskim ciljevima." (S. Avramov, 1998, 111.) I francuski istoričar i geopolitičar Aleksis Trud, nedvosmisleno potvrđuje gore navedene činjenice, "Srpska crkva je bila ljuta na Svetu stolicu što je prva 13. januara 1991. priznala nezavisnost Hrvatske, pre Nemačke ili Evropske unije. Podrška Jovana Pavla II nezavisnosti Hrvatske završila se povećanjem tenzija, jer je nova vlast preuzela zastavu ustaške države iz 1941." (A: Trud, 2007, 66.)

U to vreme Vatikan ponovo oživljava stare teze o povlačenju i utvrđivanju jasnih i tvrdih granica tzv. Zapada i rimske Evrope, pozivajući najjače evropske države a pre svega Nemačku, kao i SAD da jednom za svagda to pitanje reše na prostorima Balkana. "Identifikacija Evrope kao "rimske Evrope", sa granicama na zapadnim linijama nije nova. Na toj ideji Vatikan je vekovima gradio svoju politiku, vodio verske ratove, uz istovetne "argumente", kao što su oni izneti u izveštaju. Vizantijska Evropa, dodaje se u izveštaju, "odvojena je od Zapada dubokim kulturnim i istorijskim razlikama." (S. Avramov, 1998, 114.) "Najzad, zar nije Slaven Letica, prvi savetnik hrvatskog predsednika, rekao 1991. da "Hrvatska i Slovenija predstavljaju bedem za Evropu - *antemurale christianitatis* - neophodan protiv islama i pravoslavlja." (A Trud, 2007, 65.) "Istovremeno austrijsko-nemačka potpora razbijanju Jugoslavije bila je , pre svega, motivisana nemačko-austrijskim revanšizmom za izgubljena dva rata na ovim prostorima, s jedne , i nastojanjem Nemaca da sa svojim ratnim saveznicima iz Drugog svetskog rata (Hrvatima) i budućim srednjeevropskim satelitima, a među njima i Slovenijom i Hrvatskom, ojačaju svoje pozicije u Evropi, na drugoj strani. Kada je reč o trećem ključnom faktoru razbijanja druge Jugoslavije, Vatikanu, njegov interes bio je, najkraće rečeno, u tome što je on Jugoslaviju video kao prepreku za prozelitizam katoličke crkve i njeno širenje na Istok, a tu su se, kao što je poznato, isprečili Srbi. Slabljenjem njihove otpornosti, s jedne , i značaja, s druge strane, povećavala se šansa za veći uspeh prozelitizma na jugoistoku Evrope. Pored toga, takođe, poznata je njena tradicionalna netrpeljivost prema pravoslavlju, pa otuda i prema Srbima." (S. Vuković, 2007.143) Vatikan je i ovom prilikom činio dosledno ono što radi čitav milenijum unazad. Još od VIII veka pa na ovamo to je primarna težnja da se postigne, zadobije i očuva *svetovna vlast* stvaranjem jedne "**države crkve**" koja bi svoju konfesionalnu dominaciju širila do poslednjeg sela do kojeg njena vlast i interes može da dopre. Ova **borbena crkva** osobito je bila revnosna u svojim planovima i postignućima na prostorima srpskog pravoslavnog bića. "Iza *ecclesia militant* (vojujuća crkva) koja, umjesto krsta, uzima krvavi mač i nastoji da "svoju istinu" naturi drugima, stoji egzegeza i hermeneutika prema kojima su ti drugi "pestiferus virus schismatic" (smrad kužne šizme). I zaista, jedni hrišćani drugim hrišćanima svoju pravovernost dokazivali su krstaškim pohodima protiv njih, čak i pohodima protiv delova sopstvene neposlušne pastve(...) U XX vijeku, u srcu Evrope koja se ponosi svojom zapadnom civilizacijom, desio se holokaust." (P. S. Leposavić, 2006, 9.)

Sudbina Srba devedesetih godina ponavlja se. Prvo je Tuđmanov režim izvršio potpunu dekonstitucionalizaciju njihovog ustavnog položaja. Da bi nakon srpske pobune protiv takvog stanja ali i straha da mu se ne ponove ranija stradanja , srpski narod doživeo potpuni egzodus i bio proteran sa svojih vekovnih ognjišta. "Srpska strana je rutinski ukazivala da se proglašavanje novog Ustava republike Hrvatske u decembru 1990, među Srbima stvorio strah da bi se sada mogle ponoviti patnje kojima su bili podvrgnuti tokom ustaškog režima 1941-1945. Oni su se protivili formulaciji Ustava po kojoj se hrvatski Srbi lišavaju statusa konstitucionog naroda i svode na status manjine, i izrazili brigu zbog ekstremne nacionalističke politike nove vladajuće partije - Hrvatske Demokratske Zajednice (HDZ)." (LJ. Despotović, D Gavrilović, 2007,20.) "Srbi su činili 12% populacije Hrvatske pre dve hrvatske ofanzive 1995; danas ih je samo 4,5%, (...) a neki su čak pod pritiskom morali da izaberu hrvatsku nacionalnost." (A. Trud, 2007, 106.) "Činjenično stanje, svi su izgledi, ne odgovara Evropi, jer je ona, zajedno sa Sjedinjenim Državama, učestvovala u genocidu nad Srbima na razne načine. I to prvo pomažući Hrvate (ne direktno kao Sjedinjene Države) da proteraju, samo u leto 1995, blizu 250 hiljada Srba iz Hrvatske. To će etničko čišćenje Hrvatske za Ričarda Holbruka, vidi cinizma, "moglo shvatiti blažim oblikom etničkog čišćenja"" (S. Vuković, 2007.153.)

Iako je SAD dugo odolevala pritiscima Vatikana da se ide sa opcijom razbijanja SFRJ, taj pritisak je napokon i uz posredničku pomoć Trilateralne komisije urodio plodom. Početkom

devedesetih smo se našli pred završnim činom realizacije Vatikanske geopolitičke igre. *U osnovi tog plana ležala je ideja razbijanja Jugoslavije, i izdvajanje iz nje rimokatoličkih delova, uz stvaranje novih državica, i priznanja unutrašnjih brozovih granica kao međunarodnih.* "Duhovna" priprema ovih akcija izvršena je još osamdesetih godina u papskim enciklikama "Laborem Exercens" i "Centisimus Anus", u kojima je u prvoj ponovljena ocena da je najveći protivnik katoličanstvu, socijalizam, a u drugoj koja je takođe bila namenjena istočnoevropskim zemljama, isticana potreba državne deregulacije, ubrzane privatizacije i svi ostalih zala divlje i nekontrolisane tranzicije. "Vatikan je zahtevao i nešto više od toga, zahtevao je izdvajanje iz Jugoslavije katoličkih delova, odnosno razaranje zemlje, u kojoj je decenijama video glavnu prepreku svojim prozelitskim ciljevima. Sa fanatičnom odlučnošću nastavio je ofanzivu u tom pravcu, a Trilateralala i SAD su sve više tonule u vatikanske vode, prebijajući svoju računicu u Latinskoj Americi na račun Jugoslavije (...) Druga formula polazi od teze da vekovna podela na rimsku i vizantijsku Evropu nije prevaziđena. To znači, naglašavaju izvestioci, da bi se Evropa"partnerstva sa Trilateralom završavala na istočnim granicama Poljske. Poljska bi eventualno mogla biti primljena za člana; to isto važi za Mađarsku, Čehoslovačku i eventualno za Sloveniju i Hrvatsku, ali samo ako se izdvoje iz Jugoslavije."(S. Avramov, 1998, 111-113) Kasniji politički događaji potvrdiće ove namere i planove, uz neznatne izmene u politici i dinamici prijema novih članica u Evropsku Uniju. Jedno je sasvim sigurno, SFR Jugoslavija više ne postoji baš kao i Kraljevina Jugoslavija. *I jedna i druga zemlja bile su osuđene na umorstvo, jer su pored ostalih svojih unutrašnjih problema i protivrečnosti bile prepreka za realizaciju geopolitičkih planova Vatikana u nameri da do kraja osvoji i konfesionalno pripoji prostor Zapadnog Balkana i Srednje Evrope.* U tom naumu Vatikan nije žalio ni vremena ni energije, koristeći sva raspoloživa sredstva uključujući i *razaranje država, stvaranje novih nacionalnih identiteta, nasilno pokrštavanje, ratne zločine, genocid i etnocid,* za ostvarenje svojih konfesionalnih ciljeva. Ta velika *crkva-država*, militantna i bezosećajna kada je u pitanju ostvarenje sopstvenih interesa, činila je u poslednja dva veka ono što je činila i čitav milenijum pre toga. **Koncept stvaranja sintetičkih nacija bio je samo jedno od mnogobrojnih sredstava da se na istorijskoj pozornici Srednje Evrope i Balkana ubrzaju procesi versko-konfesionalne dominacije Vatikana.** *Jasno je naravno, da je za realizaciju ovih geopolitičkih ciljeva snaga samog Vatikana bila nedovoljna, ali je takođe jasno da su se na terenu realpolitike uvek pronalazili saveznici u liku država i pokreta koji su bili jednako zainteresovani da se navedeni ciljevi ostvare.* Tako je bilo, tako je danas a nemamo ni jednog pouzdanog argumenta koji bi nas uverio da tako neće biti i u budućnosti.

THE CONCEPT OF THE SYNTHETIC NATION AS A RESULT OF THE IDEOLOGY OF A CONFESSIONAL DOMINATION DURING THE SECOND WORLD WAR IN THE KINGDOM OF YUGOSLAVIA

Resume: The concept of creation of synthetic nations in the Kingdom of Yugoslavia culminated in the first days of the Kingdom's breakdown, by forming the Independent State of Croatia and the large number of war crimes committed for carrying out the program of the political and religious domination of one confession in this area. The aim of the work is to show the ideological and religious reasons which lead to creation of new national identities. In addition, which were the consequences in the result of the war crimes committed in the Second World War, as well as the causes and processes of war conflicts that happened during the 1990s, with the violent destruction of the constitutional and state system of the Socialist Federative Republic of Yugoslavia.

Key words: Syntetic natiois, confessional domination, Vatican, geopolitics, Jugoslavija.

Literatura:

1. S. Avramov (1998) Trilateralna komisija, Idij, Veternik.
2. H. Dž. Bergvin (2007) Imperija na Jadranu, Službeni glasnik, Beograd.
3. P. Grosman (2006) Vatikan i Hitler, Narodna knjiga, Beograd.
4. V. F. Goldendah, H-R. Minov (2003) Iz rata u rat, Jasen, Nikšić.
5. S. Vuković (2007) Kako su nas voleli, Stylos, Novi Sad.
6. R. S. Vistrić (2004) Hitler i holokaust, Aleksandrija pres, Beograd.
7. Lj. Despotović (2003) Srpska politička moderna, Stylos, Novi Sad.
8. Lj. Despotović, D. Gavrilović (2007) Rat i manjine, CIDP (CHDR), Novi Sad.
9. M. Ekmečić (2002) Dijalog prošlosti i sadašnjosti, Službeni list SRJ, Beograd.
10. D. Živojinović (2007) Vatikan, Katolička crkva i Jugoslovenska vlast 1941-1958, Službeni glasnik, Beograd.
11. D. Živojinović (1995) Vatikan, Srbija i stvaranje Jugoslovenske države 1914-1920, Službeni list SRJ, Beograd.
12. B. Krizman (1983) NDH između Hitlera i Mussolinija, Delo, Ljubljana
13. B. Krizman (1983) Ustaše i Treći Rajh 1-2, Delo, Ljubljana.
14. V. Đ. Krestić (1999) Znameniti Srbi o Hrvatima, Prometej, Novi Sad.
14. N. Kon (1996) Poziv na genocid, Matica Srpska, Novi Sad.
15. P. S. Leposavić (2006) Rimokatolička teologija i antropologija, IGAM, Beograd.
16. D. Živojinović, D. Lučić (2000) Varvarstvo u ime Hristovo 1-2, Ekopres, Zrenjanin.
17. M. Oršolić (2006) Zlodusima nasuprot, religija i nacionalsocijalizam, IMIC, Sarajevo
18. D. Ruvarac (1997) Evo šta ste nam krivi!, Svetlokomerc, Beograd.
19. M. Ristović (2005) Nemački novi poredak i Jugoistočna Evropa 1940/41- 1944/45, Službeni glasnik, Beograd.
20. A. Lakroa-Riz (2006) Vatikan, Evropa i Rajh, od Prvog svetskog rata do hladnog rata, Službeni glasnik, Beograd.
21. M. Aurelio Riveli (1999) Nadbiskup genocida, Monsinor Stepinac, Vatikan i ustaška diktatura u Hrvatskoj, 1941-1945., Jasen, Nikšić.
22. M. Aurelio Riveli (2003) Bog je s nama, crkva Pija XII saučesnik nacifašizma, Jasen, Nikšić
23. M. Stanišić (1999) Ekspanzionizam Hrvata i rastrojstvo Srba, Službeni list SRJ, Beograd.
24. A. Trud (2007) Geopolitika Srbije, Službeni glasnik, Beograd.
25. I. Mužić (2003) Katolička crkva i Stepinac, Marijantisak, Split.
26. P. Milosavljević (2007) Ideja jugoslovenstva i srpska misao, Logos, Valjevo.
27. V. Đurić Mišina (2002) Srpska pravoslavna crkva u Nezavisnoj državi hrvatskoj 1941-1945 godine, dijam-m pres, Veternik.
29. V. Cvrlje (1992) Vatikanska diplomacija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.